

86 · Indledning

De følgende sider adskiller sig på visse punkter fra en traditionel konklusion. I betragtning af udredningens omfang er formålet ud over selve konklusionerne at give læseren en komprimeret og overskuelig indføring i udredningens emner og resultater. Der lægges i indledningen ud med en gennemgang af de begreber og betragtningsmåder, som har præget arbejdet. Dernæst følger tre periodekonklusioner på hver ca. fem sider, som ved siden af at være konklusioner også tjener som meget korte sammenfatninger af udredningens store stof. I fortsættelse heraf gives over ca. 12 sider en fremstilling af de vigtigste resultater vedrørende forskellige facetter af den østlige trussel mod Danmark. I de to sidste afsnit om dansk sikkerhedspolitik sættes udredningens resultater ind i et bredt perspektiv, som indbefatter de overordnede vestlige sikkerhedspolitiske strategier, der dannede rammen for dansk sikkerhedspolitik. Disse afsnit rummer endvidere korte selvstændige analyser af grundtræk ved de hjemlige omstændigheder, der var af betydning for dansk politikformulering. Et kort citat siger undertiden mere end en lang forklaring. Den mulighed er i et vist omfang udnyttet på de følgende sider.

Trusselsbegrebet

Krigsfrygt har ikke nødvendigvis ret meget at gøre med begrebet *trussel*, som det normalt forstås. Trusselsbegrebet vender vi tilbage til. Krigsfrygt havde under den kolde krig en tæt sammenhæng med spændingsniveauet mellem Øst og Vest, og dette spændingsniveau var omskifteligt. Krigsfrygten svingede i nogen grad i takt med disse spændinger, men varierede samtidig i høj grad fra person til person. Således har nogle af de danske interviewpersoner, som har professionelle erfaringer fra hele den kolde krig, givet udtryk for, at de og deres kolleger ikke nærrede egentlig krigsfrygt.

Det synes at have spillet en rolle for opfattelserne, om man troede på, at Øst kunne tænkes med forsæt at ville indlede en planlagt erobrerkrig, eller om man fandt det mere sandsynligt, at en eventuel krig ville bryde ud som resultat af begivenheder uden for de krigsførendes kontrol.¹ Krig ikke som resultat af en stor plan, men „krig som fredens umulighed“.²

Over for den stærkt subjektive og følelsesbestemte krigsfrygt står truslen, der snarere har karakter af en kalkule om modstanderen og en selv. Ifølge denne kalkule er risikoen for, at truslen skal materialisere sig, en funktion af

¹ DIIS-interview med ambassadør Jens Christensen, 6. december 2004.

² Henry A. Kissinger, *A World Restored. Metternich, Castlereagh and the Problem of Peace, 1812-1822*, Boston, 1957, s. 67.

modstanderens kapabilitet, modstanderens intentioner og ens egen sårbarhed. Denne sprogbrug kunne give indtryk af, at det ville være muligt at beregne den objektive eller faktiske trussel under den kolde krig forstået som en kvantificerbar risikovurdering. Af en række grunde lader dette sig ikke gøre. Vigtigst blandt dem er intentionernes afhængighed af en altid stærkt foranderlig kontekst. Hertil kommer, at en sofistikeret kapabilitetsanalyse ikke blot tæller kanonrør. Den beskæftiger sig også med kapabilitetens software: styrkernes moral, organisering og strategi. Derved bliver den sofistikerede kapabilitetsanalyse meget kompleks. Samlet set vil en politisk virksom videreformidling af trusselvurderinger fra efterretningstjenester til modtagere derfor være karakteriseret ved usikkerhed og forenkling. På disse betingelser skulle der træffes beslutninger. Som Henry Kissinger har sagt: „Politikere er nødt til at handle, som om deres intuition allerede var erfaring, som om deres forhåbninger var sandhed.“³

Under dette vilkår beskæftiger udredningen sig primært med to bestemmelser af truslen:

- *den opfattede trussel*, forstået som den daværende, i beslutningstagerkredse opfattede og i nogen udstrækning politisk definerede trussel. Der har her primært været arbejdet med materiale fra Forsvarets Efterretningstjeneste og Politiets Efterretningstjeneste.
- *udredningens rekonstruktion af truslen*, baseret dels på vestlige efterretningsdata, som først i den seneste tid er kommet til offentlighedens kendskab, dels på data, der i et vist omfang adskiller sig fra dem, der var til rådighed for vestlige regeringer og analytikere i datiden. Blandt de nu tilgængelige, supplerende data og analyser er primært Østmagternes daværende planer og trusselsperceptioner, som de kan aflæses af øvelsesmaterialer, seminarmaterialer, referater fra forsvarsminister møder, efterretningsmaterialer etc.

De to her nævnte trusselsbestemmelser er i meget høj grad baseret på analyser af den potentielle modstanders kapabilitet og i mindre omfang på egen sårbarhed. For en nærmere gennemgang af trusselsbegreberne henvises til kap. 4.

Betragtningsmåder

Systemkonflikt/sikkerhedsdilemma. I kapitel 3 er der redegjort for det analytiske hovedperspektiv i udredningen, som er baseret på begrebsparret systemkonflikt og sikkerhedsdilemma. Høg-/due-modsætningen kan indskrives i begge

³ Kissinger, *A World Restored*, s. 329.

perspektiverne i dette begrebspar, men udtømmer det ikke. Kort fortalt dækker begrebet *systemkonflikt* i sin rene form over den opfattelse, at den kolde krig var af så dybtgående og principiel natur, at den først kunne finde sin afslutning, når en af parterne opgav ævred. En helt afgørende rolle i den forbindelse spillede den marxistisk-leninistiske ideologi over for vestligt demokrati. Hertil kom det traditionelle nationale sikkerhedsbegreb, som lå til grund for NATO-landenes sikkerhedspolitik under den kolde krig, dvs. forestillingen om en konkret ydre fjende, Sovjetunionen, som med militære midler truede de vestlige landes selvstændighed. Tilsvarende forestillinger prægede Sovjetunionens sikkerhedsopfattelse, idet sikkerhedsbegrebet dog her ikke alene var knyttet til staten, men også til regimet, det kommunistiske system.

I udredningens syn på systemkonflikten indgår en opfattelse af det sovjetiske system og det sovjetiske hegemoni i Østeuropa som totalitært og yderst voldeligt over for de undertrykte befolkninger. Det totalitære system sikrede sit herredømme med midler hentet fra hele spektret af repressive foranstaltninger: ideologisk ensretning, tanke- og kommunikationskontrol, kontrol med økonomi, åndsliv og videnskab, ekstreme politistatsmetoder, hermetisk forseglede grænser, begrænsninger af den indenlandske bevægelsesfrihed, ekstrem hemmeligholdelse af politiske, økonomiske, militære og demografiske data, foragt for individets rettigheder, mord, masseudryddelser og inde-spærring. Det sovjetiske niveau for forbrug, offentlig service og rationel administration lå generelt betydeligt under vestlig standard. Inden for rammerne af systemkonflikt/sikkerhedsdilemma kan man også – forenklet sagt – forstå den tilsyneladende modsigelse i det forhold, at Sovjetunionen var et grumt, menneskefjendsk system med en som regel relativt forsigtig udenrigspolitik, når det gjaldt forholdet til Vesten.

I systemkonfliktperspektivet indgik også en idépolitisk kamp om fremtiden. Denne kamp rummede diskussioner af såvel fortid og nutid som fremtid. Hvad var den foreliggende nutid, og hvordan tegnede fremtiden sig? Som tiden gik udviklede denne kamp sig i retning af, at selv de vestlige kredse, der var mest kritiske mod deres egne samfund, anså Sovjetunionen for en barbarisk parodi på en moderne stat.

Sikkerhedsdilemma er betegnelsen for et forhold, der blev særlig akut i forbindelse med kernevåbnene og den nukleare afskrækkelse. Problemet var, at militære initiativer, hvis formål blot var det tilsyneladende gavnlige og rationelle at forbedre egen sikkerhed, utilsigtet tenderede mod at forøge modpartens fornemmelse af usikkerhed. Herpå reagerede modparten med tilsvarende forsøg på at forbedre *sin* situation, og igen med samme resultat – og så fremdeles. I sin skarpeste teoretiske form ville dilemmaet betyde, at man forøgede sin usikkerhed, når man troede at forøge sin sikkerhed. Så skarpt tegnede dilemmaet sig ikke i virkeligheden (se graf side 37).

Inden for rammerne af det nationale sikkerhedsbegreb er sikkerhedsdilemmaet nærmest et grundvilkår, og såvel praktisk som teoretisk har man derfor

forsøgt at løse det eller mildne det ved at se sikkerhedsspørgsmålet ud fra en international snarere end ud fra en national synsvinkel; i et samarbejds- eller styrkeperspektiv i stedet for eller som supplement til et konfrontations- eller styrkeperspektiv. Forsøgene omfatter en bred vifte af tiltag af politisk, økonomisk og militær art, hvor staterne i gensidig interesse etablerer regler og institutioner for at kontrollere deres indbyrdes konkurrence. Mest oplagt er det at nævne nedrustnings- og våbenkontrolaftaler. Endvidere kan man tænke på statiske tiltag som demilitariserede og denukleariserede zoner, samt dynamiske foranstaltninger som CSCE-processen, der omfattede spørgsmål lige fra sikkerhed i Europa over samarbejde på økonomiske, videnskabelige og teknologiske områder og miljø, samarbejde på humanitære og andre områder til CSCE's menneskelige dimension. De statiske tiltag kaldes sådan, fordi de havde en tendens til at fastfryse den eksisterende struktur, mens de dynamiske foranstaltninger måtte anses for at rumme større potentiale for systemforandring. De mest direkte forsøg på at tackle sikkerhedsdilemmaet var forslagene om fælles sikkerhed og ikke-offensivt (defensivt) forsvar. Især det sidste, som var det mest konkrete, var omstridt i samtiden, men den bagvedliggende tænkning kom til at præge Sovjetunionens nye militærdoktrin af 1987 og de knapt toårige forhandlinger forud for CFE-traktaten af 1990 om konventionelle styrker i Europa. Traktaten fastsatte fælles lofter for fem kategorier af våben, som er af særlig betydning for evnen til at foretage overraskelsesangreb og indlede stort anlagte offensive operationer (se nærmere i afsnittene om perioden 1979-1991).

Det er ved hjælp af disse perspektiver, vi analyserer parternes strategi og politik. Som det fremgår af det foregående, kan elementer af systemkonflikt-tænkning og sikkerhedsdilemmatænkning sameksistere eller kobles sammen hos den enkelte aktør som to variabler af betydning for formulering af parternes overordnede politik. De forskellige 'grand strategies', som udvikledes under den kolde krig, rummede som regel elementer fra begge perspektiver. NATO's dobbelte strategi for forsvar og afspænding fra 1967 er et eksempel på denne sammenkobling, men antallet af kombinationer er legio (se graf i kapitel 89). Den typiske kombination bestod i sikkerhedsdilemmatænkning på det korte, taktiske sigt, kombineret med systemkonflikttænkning på langt, strategisk sigt. Der påvises i udredningen, at mange aktører tænkte både *Ostpolitik* og CSCE-politik ind i en sådan kombineret ramme. Der er en vis parallelitet mellem de her opstillede perspektiver og begreberne *orden* og *retfærdighed*, som vi har behandlet i en tidligere udredning. Forskellen mellem orden og retfærdighed er ikke nødvendigvis, at nogle sætter pris på orden og andre på retfærdighed, men snarere, at den ene side fremhæver orden som en forudsætning for retfærdighed, mens den anden side lægger vægten på retfærdighed som vejen til orden på langt sigt.⁴

⁴ Dansk Udenrigspolitisk Institut (udg.), *Humanitær intervention. Retlige og politiske aspekter*, København, 1999, s. 14-17.

Det her skitserede perspektiv adskiller sig fra den betragtningsmåde, som opstiller begrebspar, der udelukker hinanden. Enten er man for eller imod, enten er man høg eller due, enten er man for konfrontation eller for samarbejde. Denne almindelige betragtningsmåde genfindes eksempelvis i overvejelser hos Richard Pipes, der var sovjet- og østeuroparådgiver for præsident Reagan. Pipes opstiller fire mulige strategier over for sovjetkommunismen:

1. Tilpasning/adaptation
2. Samarbejde
3. Konfrontation
4. Krig

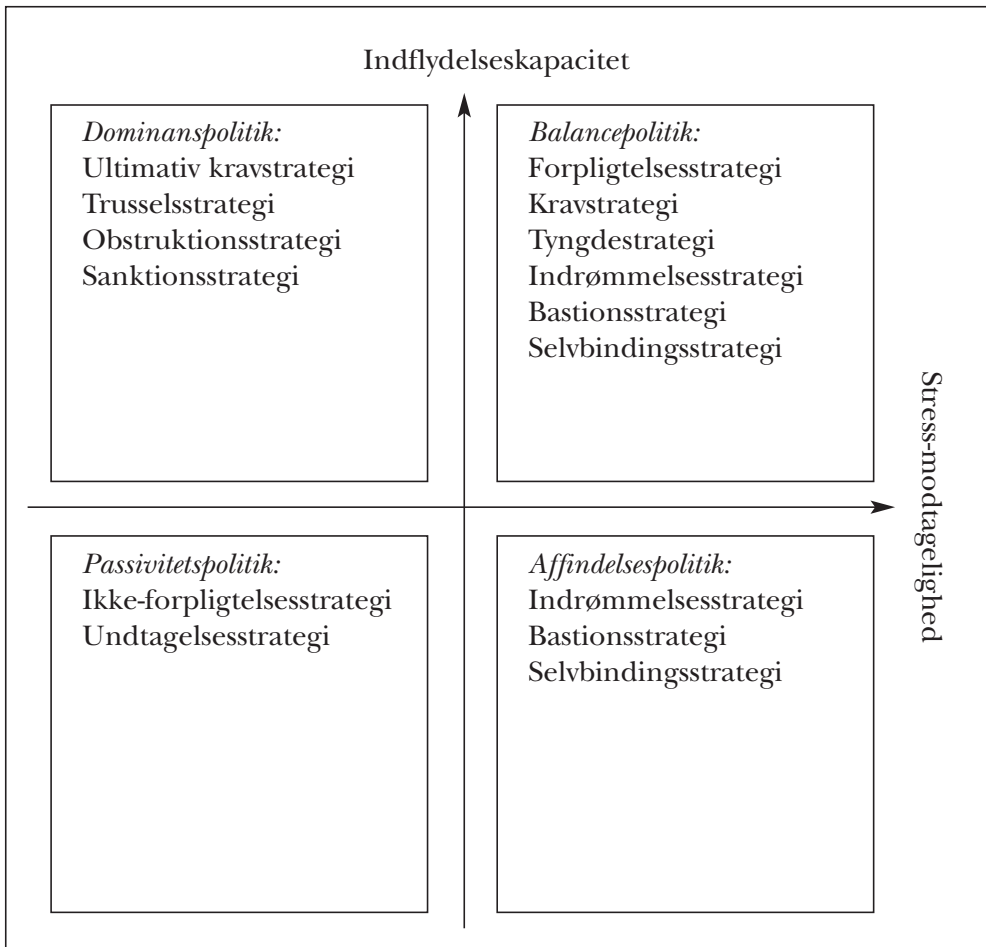
Han udelukker først de to ekstremer. Tilpasning ville være ensbetydende med den totale underkastelse, og krig ville være kernevåbenkrig. Derefter beskriver han samarbejdsmuligheden stærkt negativt, så den fremstår som appeasement, og når frem til, at der kun er konfrontationen, dvs. den kolde krig, tilbage. Til den kolde krig ser han kun de to uantagelige alternativer: appeasement eller krig. Détente-tilhængernes recept i forhold til Sovjetunionen hviler for ham på præmissen 'hellere rød end død'. Man kan sige, at han anklager sine politiske modstandere for kun at se den kolde krig i sikkerhedsdilemma-termer, mens han selv har en tendens til kun at se den i systemkonflikt-termer.⁵

Det store billede i systemkonfliktperspektivet: at man stod over for en grum modstander, var der ikke stor uenighed om i Danmark, efter at blokkene var etableret, og modsætningen mellem Øst og Vest var en kendsgerning. Der var skabt en struktur, som, med det klare valg den opstillede, i sig selv gav det alt-dominerende svar på, hvem af konfliktens parter, der sad inde med det acceptable bud på fremtiden. Herom var der aldrig nogen tvivl. Danmark var under hele den kolde krig fast forankret i Vesten. Efter anden verdenskrig var det fascinationen af den angelsaksiske verden, som sammen med forestillingen om en særligt human og rationel nordisk udviklingsvej var organiserende for danskernes fremtidsopfattelse. I sikkerhedsdilemmaet var der lige så lidt tvivl om, at Danmark i sit alliancemedlemskab stod for både forsvar og afspænding, og at man med forankring i alliancen lagde vægt på at følge de vestlige demokratiers fremmeste princip om dialog og åbenhed i kontakterne med Øst. Som Lord Carrington sagde i 1983: „Alliancen har brug for både en kollektiv politisk hjerne og fælles militære muskler“.⁶ Der var imidlertid gennem hele den kolde krig diskussion om vægtning og udformning af de elementer,

⁵ Richard Pipes, *Vixi. Memoirs of a Non-Belonger*, New Haven and London, s. 125ff.

⁶ Lord Carrington, „The 1983 Alastair Buchan Memorial Lecture“, *Survival*, July/August 1983, s. 153.

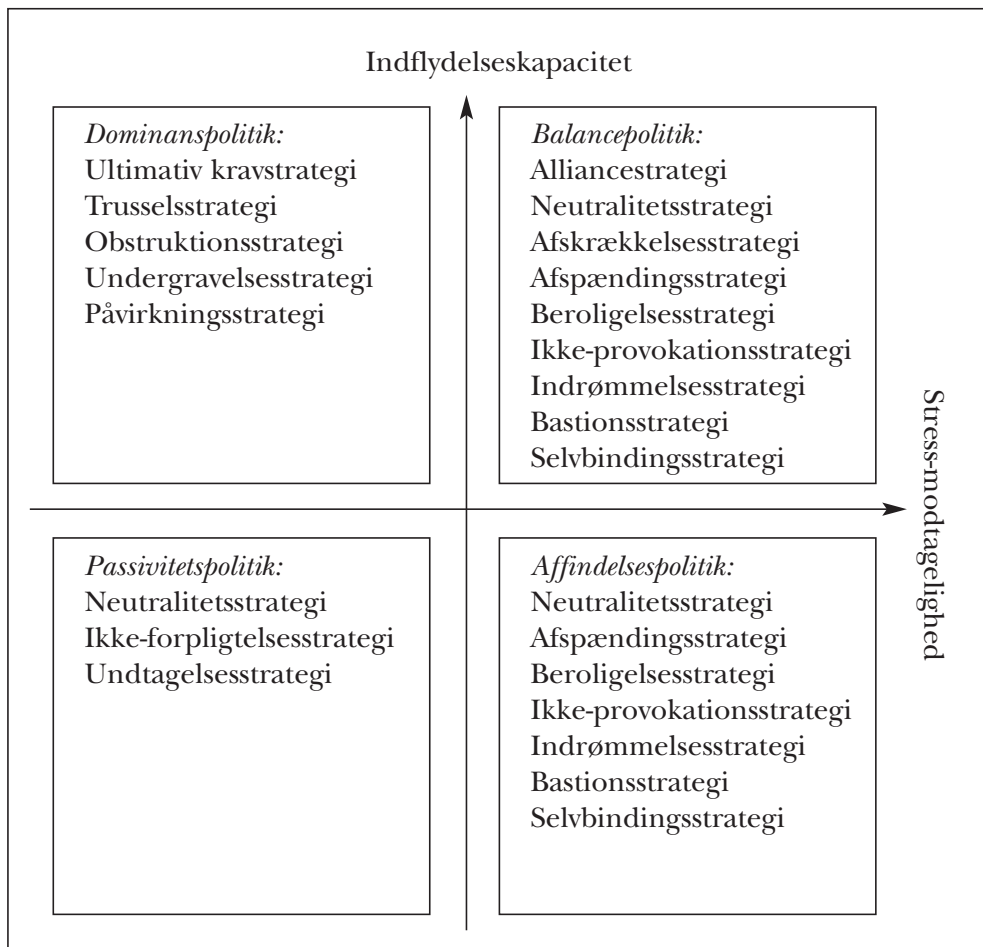
Allianceforholdet.

der indgik i det her opstillede perspektiv. I slutningen af 1970'erne og begyndelsen af 1980'erne blev dette særlig fremtrædende.

Adaptionsteori. I analysen af Danmarks sikkerhedspolitik er der taget udgangspunkt i adaptionsteorien (ofte kaldet adaptationsteorien), som er almindelig anvendt i den danske faglitteratur. I kapitel 3 er der kort gjort rede for de fire grundlæggende former for tilpasning til ydre og indre vilkår – kaldet adaptive orienteringer eller politikker, som et land ifølge adaptionsteorien kan realisere i forhold til sine omgivelser. I adaptionsteorien angiver begrebet 'tilpasning' således den generelle tilpasning til de omgivende vilkår og kan derfor ikke samtidig bruges som synonym til en indrømmelsesstrategi eller eftergivenesshed. Til brug for udredningens analyse af dansk sikkerhedspolitik er disse orienteringer videreudviklet i både allianceforholdet og modstan-

Modstanderforholdet

derforholdet.⁷ De fire orienteringer og nogle af de strategier, som finder anvendelse under de respektive orienteringer, er angivet i de hosstående grafer over henholdsvis allianceforhold og modstanderhold. De fire orienteringer er *dominanspolitik*, *passivitetspolitik* (*quiescenspolitik*), *balancepolitik* og *affindelsespolitik* (*acquiescenspolitik*). I udgangspunktet karakteriseres et lands politik på et givet tidspunkt og område ved én af de fire orienteringer. De orienteringer, som det er relevant at undersøge for Danmarks vedkommende, er balancepolitik og affindelsespolitik. Det vil normalt ikke være sådan, at man vælger lidt af det ene og lidt af det andet, eller skifter grundorientering med korte

⁷ Under arbejdet hermed har udrederne nydt godt af konsultationer med Hans Branner, Morten Kelstrup, Hans Mouritzen og Nikolaj Petersen.

mellemrum. *Orienteringen* er grundlæggende stabil, i hvert fald i en epoke som den kolde krig med stort ydre pres, og en forandring af orientering må i det hele taget anses for en begivenhed af allerhøjeste betydning i et lands udenrigspolitik. En sådan forandring antages kun at finde sted ved markante ændringer af især magtbalancen eller i mindre grad spændingsniveauet. De *strategier*, som anlægges under de respektive orienteringer, kan derimod forandres over tid og er i øvrigt ikke nødvendigvis eksklusive for de enkelte orienteringer, ligesom strategierne kan blandes *inden* for den aktuelle orientering. De for Danmark relevante strategier er beskrevet i kapitel 3 og fremgår også i et vist omfang af graferne, som ikke prætenderer at give en udtømmende liste over strategier.

Indplaceringen af et land i en af de fire orienteringer sker ud fra dets primært sikkerhedspolitiske værdiregnskab i forhold til omgivelserne. Regnskabet kan udvise nuancer inden for de enkelte grundorienteringer, men er basalt set enten positivt (dominanspolitik), negativt (affindelsespolitik), balanceret (balancepolitik) eller ubetydeligt (passivitetspolitik). Den balancepolitiske orientering er præget af *quid pro quo* (giv og tag) og defineret ved, at værdiregnskabet er balanceret, gerne allerede på de enkelte poster, men i hvert fald på bundlinjen. Truslen mod den balancepolitiske orientering er eksempelvis, at selv små indhug i et lands autonomi (i form af balancepolitiske indrømmelser) kan frygtes at være indledningen til en rutschetur ned ad 'indrømmelsesglidebanen' med endepunkt i overgang til en affindelsespolitisk orientering, hvor det samlede værdiregnskab er negativt, idet man indordner sine interne prioriteter under eksternt definerede hensyn uden at få noget igen, ja måske endda må affinde sig med, at hver indrømmelse fører til en forværring af ens situation eller stadig større krav fra omgivelserne. For et land som Danmark, der qua sit NATO-medlemskab befandt sig i en markant asymmetrisk bipolar situation under den kolde krig, tyder det på, at det afgørende forhold for værdiregnskabet var magtbalancen mellem USA og Sovjetunionen.⁸ For at give et groft indtryk af anvendelsen af kategorierne kan som eksempel nævnes, at en affindelsespolitisk orientering var karakteristisk for visse perioder af Danmarks forhold til Tyskland i årene 1870-1940 og for Finlands forhold til Sovjetunionen efter 1944. Under den kolde krig havde Danmark i udredningens optik grundlæggende en balancepolitisk orientering i forhold til såvel NATO som Sovjetunionen. Både strategier og vær-

⁸ Jf. Hans Mouritzen, *Finlandization: Towards a General Theory of Adaptive Politics*, Avebury, 1988, s. 1-11, 434-441; Nikolaj Petersen, "National integrationspolitik og -strategi" i Birthe Hansen & Carsten Jensen (red.), *Grundbogen i statskundskab*, København, 1998, s. 205-217; Nikolaj Petersen, "National Strategies in the Integration Dilemma: The Promises of Adaptation Theory" i Hans Branner and Morten Kelstrup (Eds.), *Denmark's Policy towards Europe after 1945: History, Theory and Options*, Odense, 2003, s. 73-99.

diregnskaber var imidlertid helt forskellige i de to forhold, hvilket følger af, at det ene var et allianceforhold, det andet et modstanderforhold.

Fortolkningsproblemer

Den hurtigt voksende kildeadgang har gjort koldkrigsforskningen til et frugtbart område. Det er imidlertid også et kompliceret felt. Samtidshistorisk forskning på det sikkerhedspolitiske område har således særlig vanskelige kildeproblemer at kæmpe med på grund af hemmeligholdelse af informationer. Under den kolde krig var der store politiske gevinster ved at skjule, stjæle, forfalske og forvanske oplysninger, og selv de vurderinger, som måtte være givet i god tro, rummede ofte kun en del af sandheden. Det kunne der sommetider være udmærkede grunde til, men uanset grundenes eventuelle lødighed vanskeliggør manipulationen af oplysninger den historiske rekonstruktion. Det ville være en overdrivelse at hævde, at manipulationen var universel, og den antog i øvrigt helt forskellige grader og former i Øst og Vest, men den var et allestedsnærværende vilkår, også i demokratierne og selv for de rene af hjertet.

I Sovjetunionen havde partiet som bekendt monopol på at beskrive virkeligheden og udnyttede denne mulighed til det yderste, også gennem udspekulerede påvirkningsoperationer og falsknerier. På vestlig side var situationen en helt anden, men også her blev der brugt mange ressourcer på at fremme bestemte billeder af virkeligheden. Udkastet til et af den kolde krigs vigtigste policy-dokumenter, det amerikanske NSC-68 fra 1950, blev skrevet af Paul Nitze under udenrigsminister Achesons opsyn, uden at forfatterne havde haft adgang til særlig megen information om de sovjetiske kapabiliteter. Da dokumentet blev afklassificeret i 1975, blev det karakteriseret som et tidligt eksempel på trusselsinflation. I sine erindringer fra 1969 skrev Acheson, at det ikke var præcision, forfatterne tilstræbte. Han fortsatte: „Formålet med NSC-68 var at give bevidstheden i de øverste regeringskredse et kølleslag med det formål, at præsidenten kunne træffe en beslutning, og at beslutningen kunne gennemføres.“ Han sagde også, at han under sin foredragsturné det år om NSC-68 måtte benytte sig af pointer, der var klarere end sandheden for at få budskabet igennem.⁹

I små lande var manglende information og kontrolmuligheder undertiden et problem selv for toppolitikere. Det er klart, at dette ikke blot var et problem i samtiden, men at det efterfølgende også rejser mange vanskeligheder

⁹ Dean Acheson, *Present at the Creation: My years in the State Department*, New York, 1969, s. 374. Frances FitzGerald, *Way out there in the blue: Reagan, Star Wars and the End of the Cold War*, New York, 2001, s. 90-91.

for historikerne, som i vid udstrækning er henvist til at basere sig på et undertiden stærkt begrænset og måske vildledende udvalg af periodens kilder. Hvis man som udgangspunkt antager, at der ligger rationelle overvejelser bag politiske valg, og at rationel analyse forudsætter adgang til relevante informationer, er det et interessant spørgsmål, hvad aktørerne egentlig vidste eller troede, når de traf deres beslutninger. Og specielt interessant, hvis vi i historiens bakspejl kan få et glimt af, hvad det var, de ikke vidste.

Der er mange parter, som stadig har aktier i begivenhederne og aktuelle politiske interesser knyttet til dem. Historien er stadig kontroversiel og handler både om kampen mellem det 20. århundredes politiske ideologier og om, hvem der havde skylden, hvem der skal have æren, og hvem der skal have magten i fremtiden. Mange af de verserende forklaringer er gået hen og blevet en fortælling om tabere og vindere i den kolde krig, og det er en fortælling, som ikke blot har historisk interesse, men finder anvendelse i aktuel politik, bl.a. til disciplinering af politiske modstandere. De forskellige tolkninger og forståelser indgår som konkurrerende faktorer i kampen om fremtidens omstridte territorium. For eksempel hævdede John Kerrys modstandere under den amerikanske præsidentvalgkamp i 2004, at han havde været „on the losing side of history“. Det samme er blevet sagt om Gorbatsjov. På debatplanet er den kolde krig ikke slut. Pensionerede KGB-generaler skriver endnu bøger, der forklarer Sovjetunionens sammenbrud som resultat af en ondsindet konspiration mellem vestlige efterretningstjenester og forræderiske russiske politikere – en slags pendant til mccarthyismens paranoide forestillinger om Det Store Forræderi som roden til USA's problemer i den kolde krig. Og i Vest opfattede en amerikansk neo-konservativ kun kommunismens fald som en delvis sejr; der var stadig en hjemlig kold krig at udkæmpe. Irving Kristol citeres for følgende udtalelse: „For mig er der ikke noget 'efter den kolde krig'. Langt fra at være endt er min kolde krig vokset i intensitet, efterhånden som den ene sektor efter den anden i det amerikanske samfund er blevet korrumpet af den liberale ånd. ... Nu, hvor den anden „Kolde krig“ er forbi, er den rigtige kolde krig begyndt.“¹⁰

Det kan på så kort afstand af begivenhederne være vanskeligt at få et klart perspektiv på historien, og historikerens traditionelle råstof, dokumenterne, er tit utilgængelige af hensyn til nulevende personer eller staternes sikkerhed. Konsekvenserne kan være så gennemgribende, at samtidshistoriske værker bliver direkte misvisende. For den samtidshistorisk interesserede er det naturligvis beklageligt, at netop den nyeste historie, som på mange måder kan synes at være særlig relevant og den, man kan lære mest af, således er sat lidt i skammekrogen. Men når vanskelighederne er nævnt, må det ikke glemmes,

¹⁰ Ellen Schrecker (ed.), *Cold War Triumphalism. The Misuse of History After the Fall of Communism*, New York, 2004, s. 6.

at der hele tiden kommer nye kilder til. I denne udrednings tilfælde har der, kun ca. 15 år efter den kolde krigs afslutning, været så meget nyt stof til rådighed, at udredningen f.eks. har kunnet tegne et væsentlig andet billede af den østlige trussel og vestlig politik i 1980'erne, end det der var gængs for blot få år siden.

Periodisering

Én sammenhængende konflikt, tre forskellige perioder. Vi ser den kolde krig som én sammenhængende konflikt mellem Øst og Vest, hvor parterne i hele forløbet var sig systemkonflikten og en aktuel eller potentiel trussel bevidst. Samtidig var der variationer i spændingsniveauet, som er medbestemmende for, at vi opererer med følgende tre perioder: 1945-1962, 1963-1978 og 1979-1991. Efter dem er udredningen disponeret. Vi søger dermed at komme uden om den udbredte opfattelse, at der ikke var nogen kold krig i afspændingsperioden fra 1963 til 1978. Denne opfattelse medvirker til at sløre, at den kolde krig fortsatte i højt gear under afspændingsperioden, og at dens vigtigste kendetegn bestod også under afspændingen: konflikt mellem to antagonistiske samfundssystemer, forbitret ideologisk kamp, opdeling af Europa i to store militærblokke, intens gensidig spionagevirksomhed osv. *samtidig* med, at grundstenen blev lagt til en vis stabilisering af modsætningerne, og der blev skabt perspektiver for en dialog, som bidrog til vigtige forandringer i 1980'erne.

